

KJAK

Heri Mohr

Um almenna fyrisiting v. m. og um at lúgva

Í hesum døgum tykist einki mark vera fyri, hvussu fólkavaldir polititarar verða jagstraðir í skrift og í talu við ókvæmisorðum. Jagstraðir sum ein paria, ið bæði lýgur og stjelur. Í lötuni eru tað serliga landsstýrismaðurin við figgjarmálum og løgmaður, sum standa fyri skotum.

Í stóran mun eru tað ávísir polititarar, og teir, ið standa teirra hugsjónum nær, sum kunnu merkja sviðan á sínum kroppi.

Um at lúgva: Tað, sum varð skrivað í bóklinginum "Frá heima-stýri til fullveldi", sum landsstýrið gav út til hvørt heim í Føroyum í 2000, var merkt av álvarsligum ósannindum. Tað varð nevniliga kunngjørt í bóklinginum, at minni enn ein triðingur av ríkisstuðlinum varð brúktur í samfelagnum. Hetta er ósatt! Og at tveir triðingar av blokkinum skuldu goymast og brúkast, um vánaligar tíðir fóru at koma, var eisini ósatt. Avleiðing av hesari prognosu var, at 1. januar 2002 yvirtók løgtingið/landsstýrið skúlamál og almenna forsorg, samstundis sum landsstýrið gav tí donsku stjórnini boð um at lækka blokkin við 366 milliónum.

At landskassin kom í katastrofalar trupulleikar orsakað av hesari prognosu, fór so líðandi at vísa seg við neyðugum nýggjum

inntøkulógum og, hóast hetta, áhaldandi rakstrarhall ár um ár í landskassans ársrokskapum.

Vanligt er jú, at hann, ið fer niður í løn, fær fløktar trupulleikar í tí dagliga húsarhaldinum.

Í 1987 vóru landsstýrið og tann danska stjórnin samd um, at ein ríkiskassablokkur skuldi setast í verk í staðin fyri higartil galdandi refusiónsskipan, at hann skuldi virka frá 1. januar 1988, og at blokkurin skuldi sundurliðast í 5 blokkar soleiðis:

Fiskirannsóknarstovan	983.000 kr.
Maskinskúlin	2.258.000 kr.
Heilsuverkið	176.695.000 kr.
Almannamál	117.823.000 kr.
(Almennar pensiónir v.m. komu ikki í blokkin fyrr enn nøkur ár seinni.)	
Skúlamál	157.225.000 kr.
Samanlagt	461.689.000 kr.

Í blokkinum (176.695 kr.) til heilsuverkið vóru millum annað 10 milliónir ætlaðar sjúkrakøssum til "en reservefond" at standa ímóti við.

Fylgjandi inntøkutøl eru úr landskassans ársrokskapum:

1988.	
Skattir og gjöld	2.284 mia.
Ríkiskassin	683 mió.
(Her uppi er tað, sum ikki var farið í blokkin.)	
Nationalbankin	49 mió.

1998.	
Skattir og gjöld	2.300 mia.
Ríkiskassin	922 mió.
(Her er "alt" farið í blokkin.)	
Nationalbankin	21mió.
Sum tað sæst, er í hesum 10-ára skeiði stórir munur á inntøkuvøkstrinum millum landskassan og ríkiskassan.	

2001	
Skattir og gjöld	2.804 mia.
Ríkiskassin	982 mió.
Nationalbankin	21 mió.
Sum tað sæst, øktist tann árligi ríkiskassablokkurin við 60 milliónum, meðan loysingarlandsstýrið ráddi fyri borgum í 1998-2001.	

2002
Landskassin misti umleið 366 milliónir av tí árliga blokkinum, og hann minkaði samstundis niður á umleið 616 milliónir, tí skúlamál (fólkaskúlin v.m.) og almenn forsorg vórðu yvirtikin 1. januar 2002 sum føroysk málsøki við ongum fyrireikingum, við donskum lógum, uttan aðalorðaskifti í løgtinginum og við ongum nýggjum inntøkulógum.

2014
Kunngjørt verður, at Grannskingargrunnurin hevur fingið stovnsfæið – 28 milliónir –

hjá omanfyri nevnda "reservefond" hjá sjúkrakøssunum til ognar . Hetta eru tær 10 milliónirnar, sum komu í blokkin 1. januar 1988, og sum við øktari játtan og skilagóðari fyrisiting – við heimild í aldargomlum lógum um sjúkrakassar – vóru akkumuleraðar til 28 milliónir og nú gjørðar tøkar til grannsking v.m.

Við hesi politisku avgerð skuldi Grannskingargrunnurin framyvir kunnað fingið eina tryggja árliga játtan úr landskassanum figgjað, eins og umrødda stovnsfæ, úr ríkiskassablokkinum, tí, undir verandi umstøðum koma einar 16 milliónir um árið í blokkin upprunaliga ætlað sjúkrakøssunum, men nú broytt til Grannskingargrunnin, sum eisini er undir heilsuverkinum.

Fyri 1000 árum síðani fekk Aladdin eina gandakenda lampu.....

2086-2014
Eitt annað stórmál á dagsins bráðpannu tykist vera stuldur av tollkreditti.

Í landskassans ársrokskap í 1991 er staðfest, at av 47,1 milliónum í útistandandi tollkreditti vóru 177 milliónir, ella 38%, virðisleysar. Trygðin frá peningastovnum og skipafeløgum mótvægis tollkreditti var annars í rímiliga góðari legu.

Vit trilva okkum í myrkur, um kannað verður, hvussu vælverkandi almenn fyrisiting kundi degenerera til tað ósømiliga miðskeiðis í 80-unum.

Stórt annað er ikki at siga um hetta mál.

Appendiks.

Í hesum fótbólstdøgum er hugaligt at síggja, hvussu framkomin fótbólturn hevur ment seg í eitt nú Uruguay, Mexico, Costa Rica og Colombia.

Hetta eru tey somu nøvnini, sum børn og tilkomin í okkara skúlum hava lært og framhaldandi læra at stava: Uruguei, Meksiko, Kosta Rika og Kolumbia. Lesið bara Heimsatlasíð. Fjølmiðlafólk – men ætlandi ikki ein meiriluti av løgtinginum – tykjast at góðkenna hesa indoktrineriing.

Sama óskilið í Chile, langt sum vilið. Í Føroyum skriva og lesa fólk um Kili. Føroyskt skriftmál eitt heim-føðisligt klútateppi – um reppið. Tað segði Jeppi.

Tórður Johannesarson

Námsfrøðiliga útbúgvingin – ein føroysk avbjóðing

Hanna Jensen hevur sett mentamálaráðharranum fyrispurning um t.d. námsfrøðiliga útbúgving í Føroyum. Í svarinum sæst, at eingin ætlan er um at flyta útbúgvingina til Føroya beint nú. Seinastu árinu eru lærarar frá Syddansk Universitet komnir til Føroya at hava ástøðiliga partin í NÚ. Tann verkligi parturin av NÚ verður í høvuðsheitum tikin í Danmark.

NIS – námsfrøðiliga innleiðsluskeiðið
Lærarar, ið byrja á einum

miðnámsskúla, skulu á eitt námsfrøðiligt skeið, sum MMR skipar fyri. Talan er um eitt námsfrøðiligt innleiðsluskeið, ið tekur trýggjar dagar. Lærarin fær nøkur ráð um didaktikk og námsfrøði. Seinastu 15 árinu eru tvey fólk komin til Føroya úr Danmark at hava skeiðið. Hesi eru knýtt at Syddansk Universitet. Spurningurin tó, um Fróðskaparsetur Føroya ikki kundi tikið sær av NIS?

Námsfrøðiliga útbúgvingin
Tá ið ein lærari er settur í fast

starv á einum miðnámsskúla, skal hann innan tvey ár hava tikið námsfrøðiliga útbúgving, sum er býtt sundur í ein ástøðiligan og ein verkligan part. Tey seinastu árinu eru nógvir lærarar sendir at luttaka í ástøðiliga partinum, men tað kunnu ganga upp í 10 ár, áðrenn verkligi parturin verður tikin.

Tann ástøðiligi parturin
Annaðhvørt ár hava umleið 20 lærarar tikið ástøðiliga partin í námsfrøði. Kandidatarnir

taka skeiðið upp á eitt ár. Tað eru leiðslurnar á skúlunum, ið senda teir á skeiðið. Tað eru bæði lærarar í føstum starvi og tímalærarar, ið fara. Skeiðið er skipað í modul. Tað eru tveir lærarar frá Syddansk Universitet, ið koma til Føroya at hava hesi. Teir koma higar umleið fyra ferðir um árið. Á skeiðnum fáa kandidatarnir gott innlit í námsfrøðilig ástøði og háttaløg. Tað er sera læruríkt hjá teimum at koma saman at skifta orð um námsfrøðiligar, didaktiskar og praktiskar royndir í góðum og friðarligum umhvørvi.

Í ástøðiliga partinum skal kandidaturin eyggleiða undirvísing á egnum skúla og á øðrum skúlum, umleið 40 tímar. Hetta er ein sera mennandi gongd, har teir sleppa at uppliva, hvussu aðrir lærarar gera. Hetta má metast at vera ein styrki í nú-verandi skipan.

Í mai mánaði skulu teir skriva eina uppgávu, sum skal verjast í juni. Uppgávan kann antin skrivast á føroyskum ella donskum. Eftir at hava lokið ástøðiliga partin, skal verkligi parturin takast.

Tann verkligi parturin
Næstan uttan undantak eru kandidatar farnir til Danmarkar. Onkur einstakur er farin til Skotlands. Í Danmark skal kandidat-urin undirvísa á einum gymnasialum skúla. Hann skal m.a. luttaka á námsfrøðiligum tiltøkum, lærararáðsfundum, toymisfundum og øðrum. Lærarin sleppur eisini at eyggleiða undirvísing á danska skúlanum, áðrenn hann sjálvur skal undirvísa. Hetta tekur umleið 9 vikur. Hjá summum kann tað kennast møtimikið at skula undir-